

Přednáška 6

- Návrh architektury

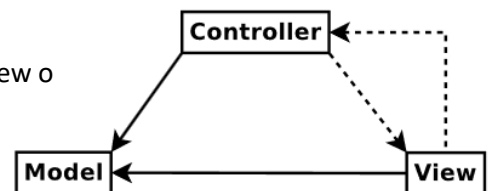
- • zaměřuje se na otázku jak má být systém organizován
- • vytváří se na počátku vývoje; v iterativním vývoji většinou po první iteraci
- • spojuje návrh se specifikací požadavků
- • identifikuje komponenty, jejich vztahy a komunikaci
- **Vztah mezi specifikací a architekturou**
  - dekompozice – jedna z důležitých aktivit při analýze a specifikaci požadavků
  - dekompozice je důležitá pro organizaci specifikace a rozdělení práce na specifikaci požadavků
  - dekompozice do komponent či podsystémů je základem abstraktního návrhu architektury

- Architektonické vzory

- abstraktní popis dobrých vyzkoušených praktik
- ověřeno na různých systémech a v různých prostředích
- každý vzor by měl obsahovat informace o vhodnosti použití, slabé a silné stránky
- **Přehled architektonických vzorů**
  - Model-View-Controller
  - Vrstvená architektura
  - Klient-Server
  - ...

- Model-View-Controller

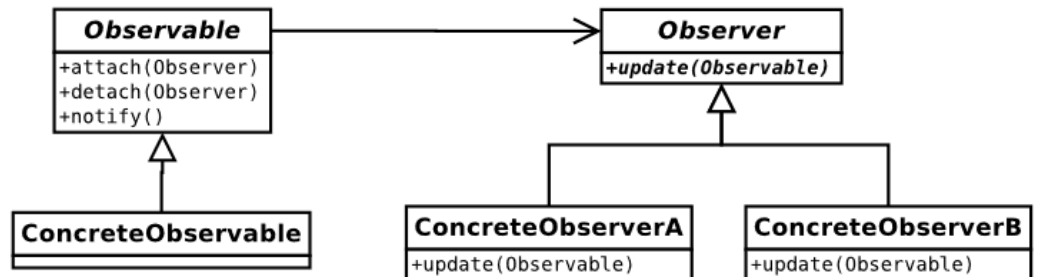
- **Konceptuální pohled**
  - **Model** – zapouzdřuje data a stav aplikace, informuje View o změnách stavu
  - **View** – zobrazuje model, vyžaduje změny modelu, posílá uživatelské události Controlleru
  - **Controller** – zajišťuje změny modelu na základě uživatelských akcí a změny View na základě změny modelu, vybírá Views
- **Konkrétní pohled** – webové aplikace
  - **Model** – databáze, business logika
  - **View** – dynamické stránky, formuláře
  - **Controller** – zpracování HTTP protokolu, validace dat
- **Popis**
  - odděluje prezentaci a interakci od systémových dat
- **Kdy použít**
  - různé způsoby zobrazení a interakce nad stejným modelem
  - budoucí požadavky na zobrazení a interakce nejsou známy
- **Výhody**
  - data mohou být měněna nezávisle na jejich reprezentaci (pohledu) a naopak
  - podpora prezentace dat různými způsoby
- **Nevýhody**
  - navýšení režie pro jednoduché modely a interakce

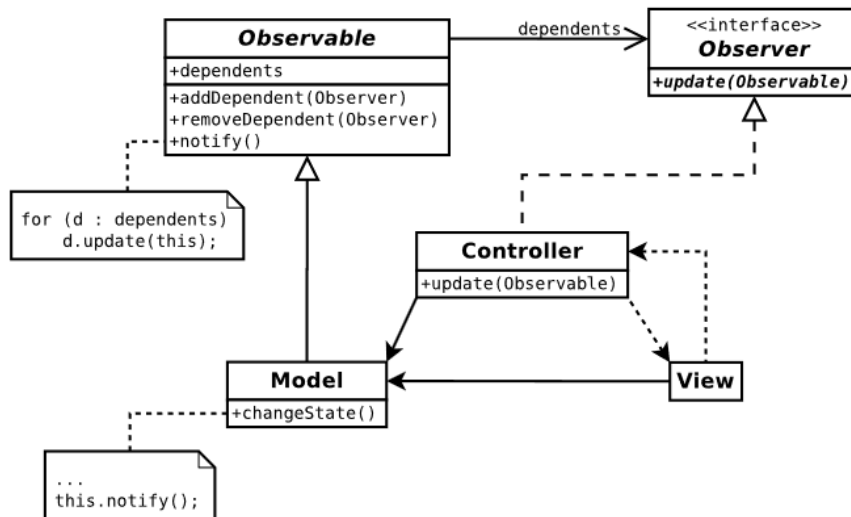
- MVC odděluje model a pohled na model.
- Jak ale zajistit změnu pohledu při změně modelu, pokud model nic neví o pohledu ani kontroleru?
  - ⇒ **návrhový vzor Observer**

- Návrhový vzor Observer

- účel
  - definuje závislost 1 ku N mezi objekty
  - vzor chování
- Motivace
  - při změně stavu objektu jsou automaticky informovány všechny závislé objekty
- Důsledky
  - konkrétní klient nemusí znát závislé objekty
  - ...
- Observer – Struktura

- MVC s využitím vzoru Observer

- Vrstvená architektura

- Případně vícevrstvá architektura podle anglického multi-tier architecture
- **Koncept**
  - rozdělení systémů do vrstev – rozdělení zodpovědností
  - vrstva poskytuje služby nadřazené vrstvě, nejnižší vrstva reprezentuje jádro systému
  - každá vrstva odděluje elementy systému a lze je modifikovat nezávisle
  - přidání či změna vrstvy je možná bez modifikace vrstev nižší úrovně
  - inkrementální vývoj – vrstvenou architekturu lze snadněji upravovat

-
- **Příklad**

- knihovní systém řídící přístup k chráněným elektronickým zdrojům
- pětivrstvá architektura, poslední vrstva představuje jednotlivé databáze

-
- **Výhody**

- snadnější údržba díky nízké závislosti na ostatních vrstvách
- vyšší znovupoužitelnost
  - lze znovupoužít celé vrstvy
  - lze nahradit celou vrstvou jinou implementací
- vývoj lze jednoduše rozdělit do několika týmů každý tým se věnuje jedné vrstvě

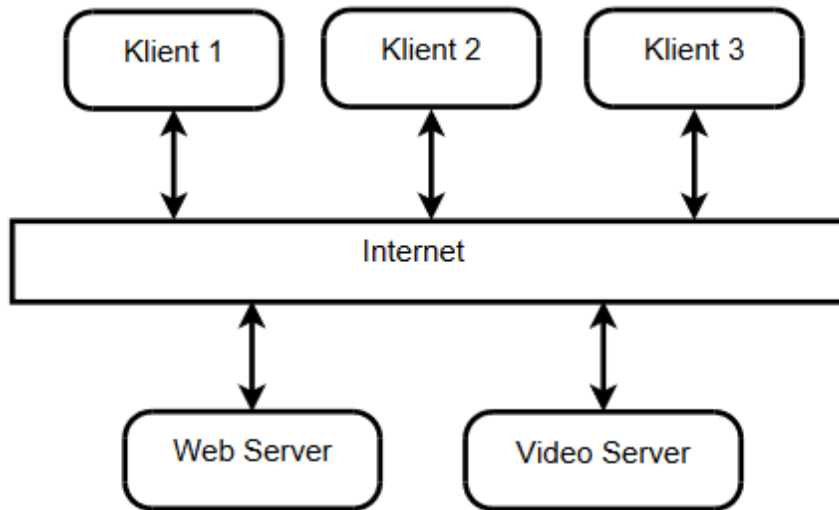
- **Nevýhody**

- čisté oddělení vrstev je v praxi náročné
  - vrstva vyšší úrovně může potřebovat komunikovat s vrstvami nižší úrovně přímo, ne jen prostřednictvím bezprostředně navazující vrstvy
- (opakované) zpracování požadavku na různých vrstvách může zpomalovat aplikaci

- **Architektura Klient-Server**

- **Popis**

- funkcionalita je rozdělena do služeb, každá služba (či množina služeb) je poskytována nezávislým serverem
- klient je uživatel služeb, přistupuje na servery

-
- **Kdy použít**
  - data ve sdílené databázi musí být přístupná pro velký počet lokací (konkrétních míst)
  - servery mohou být replikovány – lze využít, pokud je zatížení systému proměnlivé
- **Výhody**
  - servery mohou být distribuovány na síti
  - služby jsou dostupné všem klientům a nemusí být implementovány všemi uzly
- **Nevýhody**
  - služba je jeden bod na síti, je náchylnější na útoky typu denial of service
  - výkon aplikace je těžko predikovatelný, závisí na vytížení sítě
  - problémy se správou, pokud jsou servery vlastněny jinou organizací

- Komplexní modelování v procesu vývoje

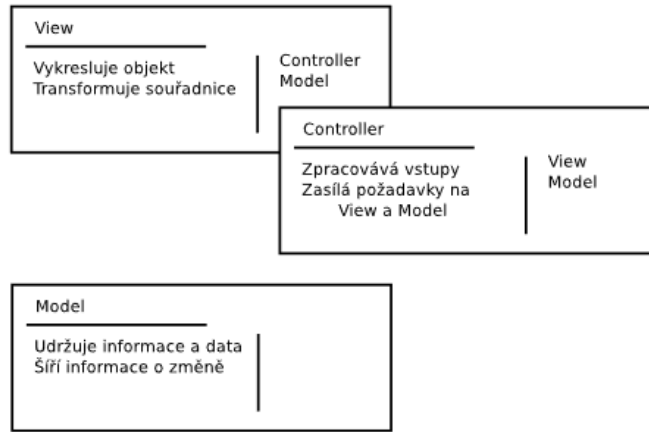
- **Pojmy**
  - **problémová doména**
    - reprezentuje reálný systém (system-as-is), jehož model máme vytvořit a následně implementovat
    - z problémové domény vycházejí obchodní požadavky, uživatelské požadavky, funkční a nefunkční požadavky
  - **doména řešení**
    - reprezentuje vyvíjený systém (system-to-be), který odpovídá doménovému systému
    - modely systému, návrh, způsob řešení
- **Konceptuální modely**
  - **doménový model**
    - zachycuje koncepty (prvky/pojmy/objekty) problémové domény (nalezení abstrakcí, slovníček pojmů)
    - diagram analytických (konceptuálních) tříd
    - další modely používají pojmy doménového modelu
  - **model architektury**
    - zachycuje dekompozici systému a jeho budoucí architekturu
    - diagram tříd / balíčků
  - **modely chování**
    - zachycují uživatelské a funkční požadavky
    - mohou modelovat i některé nefunkční požadavky (doba odezvy apod.)

- diagramy případů užití, aktivit a stavový diagram
- **modely interakce**
  - zachycují interakci modelovaných elementů, např. objektů a aktérů participujících na případě užití
  - sekvenční diagram, diagram komunikace
- **modely struktury**
  - zachycují strukturální vazby mezi elementy systému
  - modely reflektují principy návrhu architektury
  - diagram návrhových tříd
- **datový model**
  - zachycuje perzistentní data systému
  - "odlehčený" diagram tříd, ERD
- **Konceptuální třída**
  - obsahuje jen nejpodstatnější atributy a operace
  - obsahuje malou a správně definovanou množinu odpovědností
  - obsahuje minimum vazeb na jiné analytické třídy
  - **Hledání konceptuálních tříd**
    - využití existujících modelů
    - využití seznamu kategorií
    - analýza podstatných jmen ⇒ třídy, atributy
    - analýza sloves ⇒ odpovědnosti tříd
    - metoda **CRC štítků** (Class, Responsibilities, Collaborators)
      - štítek reprezentuje třídu
      - obsahuje seznam odpovědností
      - obsahuje seznam spolupracovníků (jiné třídy) – hledání vztah°

- představeny Kentem Beckem a Wardem Cunninghamem v roce 1989
- původně pro výuku objektově orientovaných paradigmat
- identifikace tříd, jejich zodpovědností a spolupracujících tříd
- bez počítačové podpory, flexibilní práce

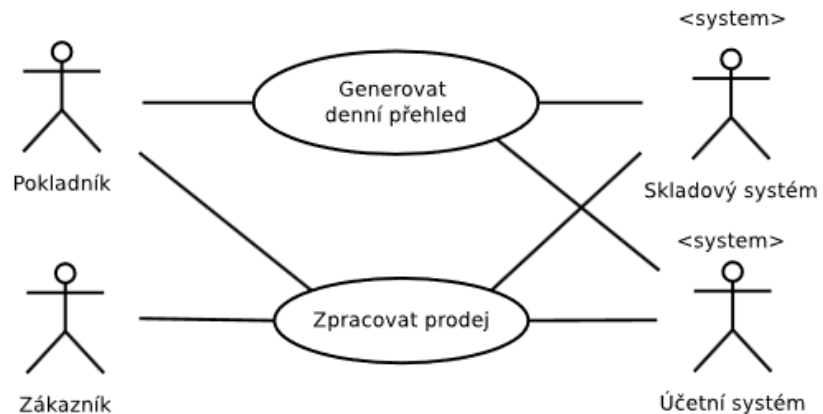
Class name:	
Superclasses:	
Subclasses:	
Responsibilities:	Collaborators:

-
- **Příklad – MVC**
  - View a Controller se překrývají, existuje úzká spolupráce
  - View a Controller jsou umístěny nad Model, neboť Model neinicuje žádnou spolupráci
  - uspořádání karet často reflektuje princip probublávání abstraktnějších konceptů na vrchol

- **Co by měly konceptuální třídy splňovat**
  - třída má 3 až 5 odpovědností
  - každá třída spolupracuje s jinými třídami (není osamocena)
  - pozor na příliš mnoho malých tříd nebo malý počet obsáhlých tříd
  - pozor na hlubokou hierarchii ve stromu dědičnosti (typicky 3 a více úrovní) – může signalizovat nevhodné použití dědičnosti
  - název třídy by měl vymezovat její účel
    - NakupniKosik
    - NavstevnikWeboveStranky – spíše se jedná o roli, ve které může vystupovat Zakaznik
- **Modely interakce**
  - modelují interakce konceptuálních tříd
    - možnost nalezení nových konceptuálních tříd
  - identifikují zasílané zprávy mezi objekty (instancemi tříd)
    - nalezení klíčových operací a atributů konceptuálních tříd a vztahů mezi konceptuálními třídami
  - během procesu modelování se mohou aktualizovat stávající doménový model a modely chování
  - obdobně je aplikováno i na návrhové diagramy (diagramy struktury, stavové diagramy, . . .)
- **Modely struktury**
  - modely návrhových tříd
  - vychází z doménového modelu, modelů chování a interakce
  - seskupení tříd reflektuje zvolenou architekturu
- **Ukázkový příklad**
  - **Postup**
    - vyjdeme ze specifikace požadavků
    - navrhne doménový model
    - vytvoříme modely chování
    - vytvoříme modely interakce
    - zvolíme model architektury
    - vytvoříme model struktury
    - vytvoříme model dat
  - **Poznámky**

- příklad nebude úplný, pouze demonstrační
- nebudeme pracovat s úplnou specifikací, ale vyjdeme z tzv. scénářů
- Scénář = textová strukturovaná specifikace případu užití
- **Základní specifikace**
  - Vytvořte systém pro pokladny v supermarketu (point-of-sale, POS). POS je počítačová aplikace zaznamenávající prodej a spravující platby. Obsahuje hardwarová zařízení (čtečky kódu, displej apod.) a software. Komunikuje s dalšími systémy, jako např. řízení zásob. Systém musí být odolný vůči výpadkům systémů třetích stran; např. pokud není dočasně k dispozici systém pro řízení zásob, musí být systém schopen zaznamenat prodej a přijmout alespoň hotovostní platbu.

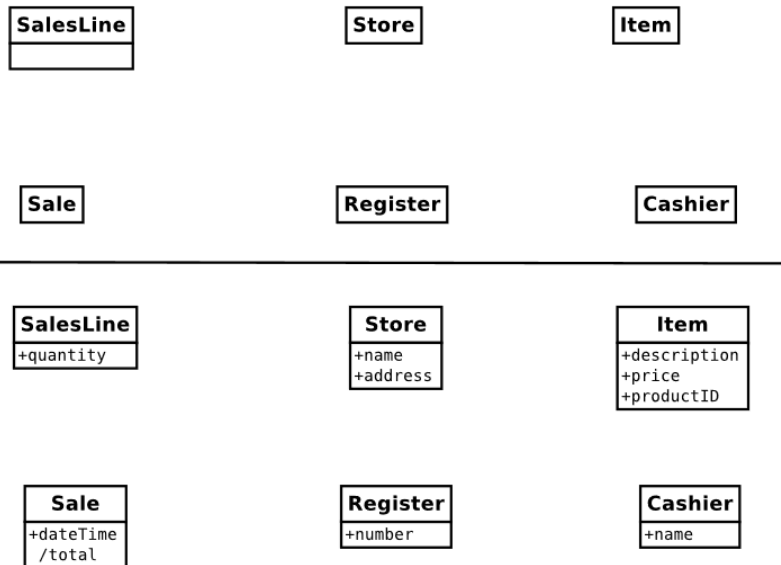

-
- **Scénář případu Zpracovat prodej**
  - 1. **Zákazník** přichází k POS zařízení se **zbožím**.
  - 2. **Pokladník** začíná nový **prodej**.
  - 3. **Pokladník** vloží identifikaci **položky**.
  - 4. Systém zaznamená **položku** prodeje a zobrazí **popis položky**, její **cenu** a **aktuální součet**.
  - 5. Kroky 3 a 4 se opakují, dokud je nějaké zboží na pásu.
  - 6. Systém zobrazí součet včetně vypočtené **daně**.
  - 7. Pokladník oznámí částku zákazníkovi a požádá o platbu.
  - 8. Zákazník zaplatí platební kartou a systém zaznamená **platbu**.
  - 9. Systém zaznamená kompletní **prodej** a zašle informace do externích systémů **účetnictví** a **řízení zásob**.
  - 10. Systém tiskne **účtenku**.
  - 11. Zákazník odchází s účtenkou a zbožím.
- **Alternativní tok případu Zpracovat prodej**
  - 8a. Hotovostní platba
    - 1. Pokladník zadá do systému přijatou částku.
    - 2. Systém zobrazí rozdíl a uvolní pokladní zásuvku.
    - 3. Pokladník uloží přijatou částku a vrátí rozdíl.
    - 4. Systém zaznamená hotovostní platbu.
- **Identifikace konceptuálních tříd - Seznam kategorií konceptuálních tříd**
  - seznam kandidátů konceptuálních tříd
  - vychází z obecných kategorií stojících za zvážení při návrhu

Kategorie	Příklady
Obchodní transakce <i>Guideline: kritické</i>	Prodej (Sale) Položka prodeje (SalesLine) Platba (Payment)
Kde je transakce uložena <i>Guideline: důležité</i>	Pokladna (Register) Účetnictví (Ledger)
Role lidí nebo organizací <i>Guideline: potřebujeme znát strany zainteresované na transakci</i>	Pokladník (Cashier) Zákazník (Customer) Obchod (Store)
Reálné objekty <i>Guideline: relevantní při návrhu řídicího softwaru nebo simulaci</i>	Položka (Item) Pokladna (Register) Účtenka (Receipt)
...	...

Příklad: Konceptuální model

První verze + atributy

- o \total – lomítko znamená – atribut, který objekt má, není reální atribut, ale dá se vypočítat

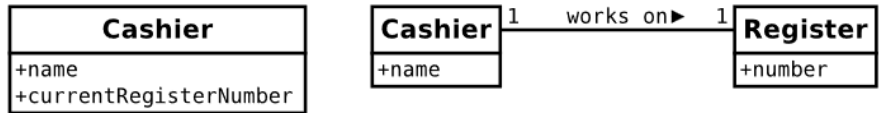
- **Atribut nebo třída?**

- o Jeden z největších problémů je správná identifikace konceptuálních tříd a zejména rozhodnutí, zda určitý element je třída nebo jen atribut třídy.
  - o Příklad: Koncept prodeje (**Sale**) a obchodu (**Store**).

- o **Store** je reálná entita, organizace mající svou adresu, je to konceptuální reprezentace prvku doménového systému
  - o pokud si nemůžeme představit konceptuální třídu jako číslo či řetězec v doménovém systému, jde skutečně o třídu, ne atribut
  - o **Spojení konceptuálních tříd asociací**
    - Dvě konceptuální třídy, které spolu souvisejí, spojujeme asociací, nikoliv atributy (tzv. cizími klíči).
    - Příklad: Koncept pokladníka (**Cashier**) a pokladny (**Register**).

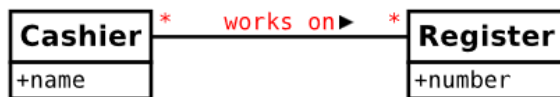
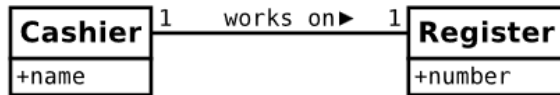

- • pokladník pracuje na konkrétní pokladně
- • pokladna má svou konceptuální třídu, existuje tedy asociace mezi třídami

○ **Konceptuální model není datový model**

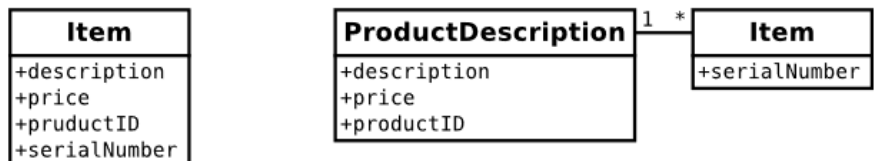
- Konceptuální model nezachycuje statická data, ale objekty, které reprezentují běh aplikace.
- Příklad: Koncept pokladníka (**Cashier**) a pokladny (**Register**).

- - Nahoře doménový model, dole model dat (ERD)
- konceptuální model: aktuálně pracuje jeden pokladník na jedné konkrétní pokladně
- datový model: zachycuje, kdy a na jaké pokladně pokladník pracoval v průběhu času

○ **Description Classes**

- Description class obsahuje informace popisující skupinu jiných objektů.
- Otázka, zda skupinu atributů vyjmout a modelovat jako samostatnou třídu.
- Příklad: Koncept položky (Item)

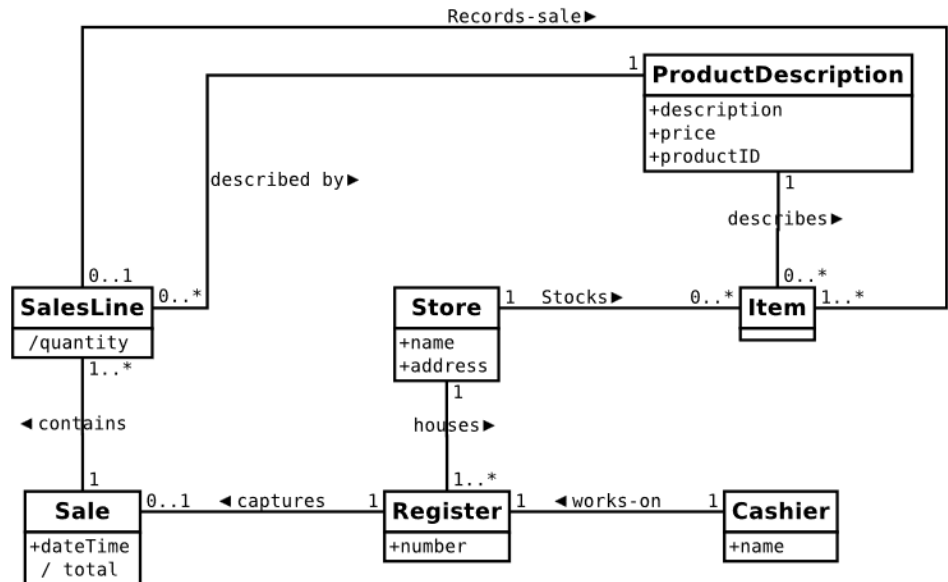
- **Item** zachycuje jednu položku zboží (skutečný kus)
  - má svůj popis, cenu, produktový kód a může mít např. sériové číslo
  - totéž zboží (lednička XYZ) má více reálných kusů
  - informace o zboží se duplikují a, pokud neexistuje na skladě žádný kus, nejsou informace o zboží žádné
- **ProductDescription** zachycuje společné informace
  - Využití: Když produkt nemáme na skladě, stejně máme jeho popis
  - ⇒ Description class
  - Item pak zachycuje pouze informace jedinečné pro daný kus

• **Identifikace asociací – Seznam kategorií asociací**

- seznam kandidátů asociací
- vychází z obecných kategorií stojících za zvážení při návrhu

Kategorie	Příklady
A je logickou součástí B	SalesLine – Sale
A je fyzicky umístěna v B	Register – Store
A je obsažena v B	ProductDescription – Catalog
A je popisem B	ProductDescription – Item
A používá/spravuje B	Cashier – Register
...	...

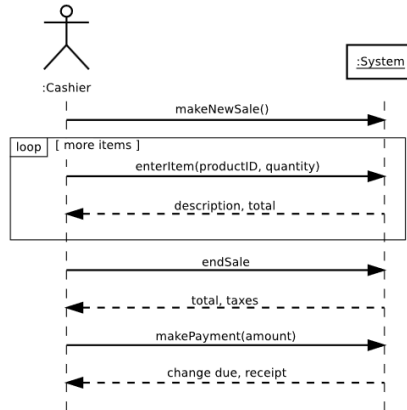
Příklad: Konceptuální model

- **Modely interakce**
  - **Sekvenční diagram**
    - zobrazuje objekty systému, externí aktéry a interakci mezi nimi
    - zachycuje události pro jeden scénář případu užití, vychází se z jeho inspekce
    - interakce jsou zachyceny pomocí zasílání zpráv
  - **Systémový sekvenční diagram**
    - zobrazuje systém jako černou skříňku
    - důležitá součást analýzy chování systému – identifikuje události přicházející do systému
  - **účel**
    - validace požadavků / verifikace návrhu
    - nalezení klíčových operací a atributů tříd a jejich vztahů
    - možnost nalezení nových tříd

Systémový sekvenční diagram

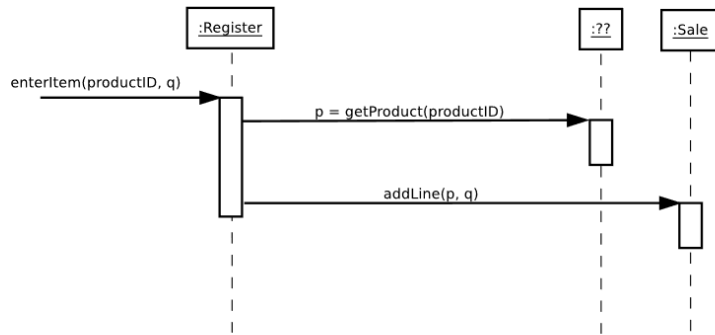
Scénář Zpracovat prodej

- **Modely chování**

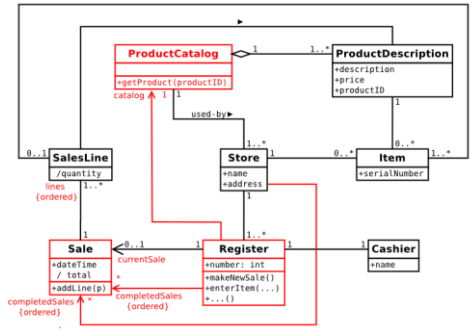
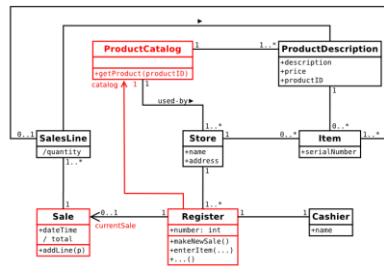
- Diagramy případů užití a scénáře jsou hlavním způsobem zachycení chování systému. V některých případech je vhodné použít podrobnější popis.
- **diagram aktivit**
  - popisuje scénář prostřednictvím toku událostí, lze zachytit i události
- **stavový diagram**
  - popisuje změny objektu doménového modelu v reakci na události
- **operační kontrakt**
  - definuje chování pro operaci vázanou na případ užití; operace je součástí objektu (třídy) doménového modelu
  - popisuje změny pomocí pre-conditions a post-conditions
- **Popis kontraktu**
  - **Operace**
    - enterItem(productID, quantity)
  - **Reference**
    - případ užití Zpracovat prodej
  - **Pre-conditions**
    - prodej byl zahájen
  - **Post-conditions**
    - byla vytvořena instance sl třídy SalesLine
    - sl byla asociována s aktuální Sale
    - sl byla asociována s ProductDescription na základě productID*
    - sl byla asociována s příslušným počtem Item na základě quantity*
    - * může být součástí jiných kontraktů
  - **Otázka: který objekt definuje tuto operaci?**
    - iniciátorem je pokladník, nabízí se tedy pokladna (Register)

Sekvenční diagram pro kontrakt enterItem

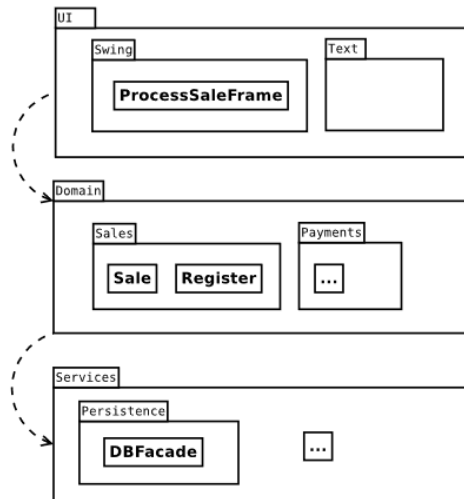
- je nutné vyhledat *ProductDescription* podle productID
- který objekt zpracuje zprávu *getProduct*?

Přechod k diagramu návrhových tříd

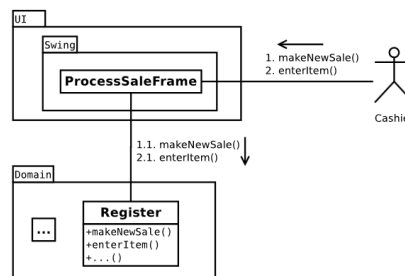

Model architektury

- Zvolíme vícevrstvou architekturu, případně model MVC. Důležité je oddělení
- uživatelského rozhraní, aplikační logiky, databáze, ...

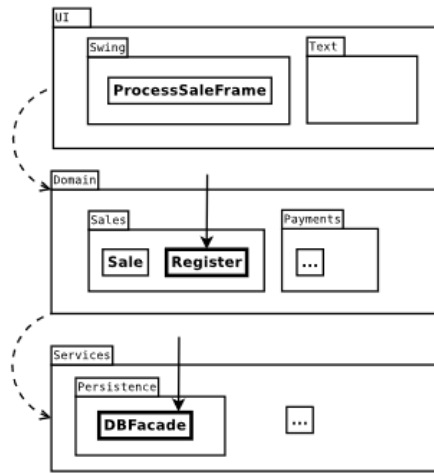

- model použitý architektury pro námi analyzovaný scénář

- rozhraní vrstev je definováno objekty (resp. třídami)

- lze aplikovat návrhový vzor Fasáda (Facade)
  - fasáda je jeden objekt (třída), která je jediná vidět z venku
  - zjednodušené rozhraní; možnost výměny vrstvy za fasádou beze změny uživatelských tříd

- **Architektura: Sekvenční diagram**
  - zachycení komunikace mezi vrstvami

